

KERKDIENST 3 MEI 2020 – THOMASKERK

Luiden van de klok

Orgelspel

Aanvangslied: Psalm 23: 1

Bemoediging

V: Onze hulp is in de Naam van de Heer
Die hemel en aarde gemaakt heeft
Die trouw houdt tot in eeuwigheid
en niet laat varen het werk van zijn handen.

Groet

V: Genade zij u en vrede van God onze Vader
en van de Heer Jezus Christus
Amen.

Vervolg: Psalm 23: 2

V: Hoor Israël
De HEER is onze God
De HEER is één en enig
Gij zult de HEER uw God liefhebben
met geheel uw hart
en met geheel uw ziel
en met geheel uw kracht

Amen.

Vervolg: Psalm 23: 3

Gebed om ontferming

Laten wij bidden.

God van hemel en aarde,
wij herkennen *onszelf* niet meer.
We houden onze geliefden op afstand,

we zitten dag in dag uit voor de schermen van onze
communicatiemiddelen, wat maakt ons dat soms moe.
We komen buiten, maar lopen als haastige schimmen door winkels,
stappen opzij voor mensen op ons pad.
We luisteren steeds opnieuw naar het nieuws, wat maakt dat onrustig.
We zijn uit ons doen.

Daarom zingen wij:
Ontferm U Heer naar de maat van Uw liefde
Ontferm U toch met de ruimte van Uw hart

God van hemel en aarde,
wij herkennen onze *stad* niet meer,
straten en pleinen die leeg zijn,
feesten die niet worden gevierd,
fietsroutes die je al maanden niet hebt gereden.
De cijfers over zieken in onze ziekenhuizen,
het nieuws over zij die sterven aan het virus,
onbekenden en bekenden.
Het maakt ons bang.

Daarom zingen wij:
Ontferm U Heer naar de maat van Uw liefde
Ontferm U toch met de ruimte van Uw hart

God van hemel en aarde,
wij herkennen de *wereld* niet meer,
alles zit op slot,
verbindingen zijn verbroken,
niet reizen, niet vliegen.
De economische ramspoed die door de wereld raast,
mensen met honger, in Afrika, maar ook in Amerika.
We zijn bezorgd over de toekomst.

Daarom zingen wij:
Ontferm U Heer naar de maat van Uw liefde
Ontferm U toch met de ruimte van Uw hart

Zingen: 'Alle eer en alle glorie', Gezang 305

Inleiding op de lezingen

We lezen al geruime tijd uit het Bijbelboek Exodus, maar waar we nu precies waren aangekomen op de reis door de woestijn wist ik niet. Toen ik het vorige week opzocht was ik verrast, want deze passage over Amalek is het verhaal waarop ik afstudeerde bij mijn leermeester Karel Deurloo.

De thematiek van Amalek, van een vijand die alles waar de God van Israël voor staat teniet wil doen, die thematiek is kunstig door de hele Schrift heen geweven. Dat maakte het bestuderen ervan zo interessant.

De tweede lezing voor deze zondag is Psalm 56, waarin David God aanroept omdat zijn belagers hem naar het leven staan. 'Zij hopen op zijn ziel', zegt de psalm. Ze willen hem met alles waar hij voor staat, de dood injagen. Die herdersjongen, de gezalfde, de koning waar God vertrouwen in heeft. Maar David's stem zwijgt niet.

Eerste lezing: Exodus 17: 8-16 in de vertaling van Huub Oosterhuis en Alex van Heusden

Zingen: Gezang 1012: 'Geef aan de wereld vrede, Heer', alle coupletten

Tweede Schriftlezing: Psalm 56 uit de Naardense Bijbel

Overweging

Gemeente van Jezus Christus.

In de Tora wordt de toon gezet als het gaat om Amalek. Amalek is niet zomaar een volk, niet zomaar een vijand. Amalek is de belichaming van het onrecht in de wereld.

In Deuteronomium horen we waarom.

'Gedenk wat jou is aangedaan door Amalek,-
onderweg, bij jullie uittocht uit Egypte:

toen hij jou ontmoette onderweg en jou de staart afsneed,
alle verzwakten in je achterhoede,
terwijl je moe en afgemat was: hij – Amalek - heeft God niet gevreesd!

Als Amalek het volk aanvalt, pakt hij dus de achterhoede,
de mensen die langzamer zijn.
De ouden van dagen, de kinderen, de zieken.
Hij heeft het op de weerlozen gemunt.

Alles wat Amalek doet, staat in schril contrast
met dat waar de God van Israël voor staat.
Die God kiest juist voor de weerlozen, voor de geringe.
Daarom moet de gedachtenis aan Amalek worden weggevaagd
èn uitgewist van onder de hemel.
Eens, op een goede dag.
'Vergeet dat niet', staat er nog bij in Deuteronomium.
Het is een opdracht van de Eeuwige aan ons.

Niet dat dat gemakkelijk is, Amalek overwinnen,
dat zal door de hele schrift heen blijken.
Afrekenen met zo'n vijand is niet iets van wij èn zij.
Wij kunnen ook zelf beeld en gelijkenis worden van Amalek.
Dat is door de geschiedenis heen voldoende bewezen.

Voorafgaand aan de verzen 8-16, die wij lezen,
gaat het volk tekeer tegen Mozes.
Ze zijn neergestreken in Refidim en daar is geen water.
Waarom zijn wij bevrijd uit Egypte, roepen ze,
als er geen drinkwater te vinden is hier middenin de woestijn?
Ze hebben al drie keer eerder geen enkel vertrouwen getoond
in hun bevrijding èn in Mozes, die hen daarin voorgaat.
Hier in Refidim gebeurt dat voor de vierde keer.
Maar nu is het anders.
Ze twisten met Mozes, hij is zelfs bang dat ze hem zullen stenigen.
En, ze beproeven ook de Eeuwige.
Deze vierde keer wordt de uittocht bedreigd van binnenuit.
Het volk is onderling verdeeld
en zal haar vertrouwen in de aanwezigheid van de Eeuwige
zelf moeten terugvinden.
Het is op dat moment dat Amalek zich aandient, ze zijn er vatbaar voor.
De vijand komt niet alleen van buiten.

De plaatsnaam Refidim benadrukt dat.

In het Hebreeuws is dit woord een samenstelling van het werkwoord slap, zwak worden en het zelfstandig naamwoord 'handen'. Refidim betekent dus: de handen worden slap.

In de Mechilta, een rabbijns commentaar uit de derde eeuw, is een heel tractaat gewijd aan de verhalen over Amalek, zó belangrijk worden die geacht.

Een aantal rabbijnen zegt over die naam Refidim: 'Israël liet haar handen los van de woorden van de Tora. En daarom kwam de vijand over hen omdat de vijand slechts komt in geval van - en dan komt er een geinig woord - in geval van "tora-handenzwakheid".

Als je de leefregels uit de Tora opzij zet, uit handen geeft, geldt het recht van de sterkste. Dan wordt alles wat anders is en weerloos veracht en vertrapt.

Tegenover die slappe handen van het volk, staan de trouwe handen van Mozes bij de strijd tegen Amalek. Zij helpen Jozua en zijn strijdmakkers aan de overwinning. Mozes geeft met die handen het volk zijn vertrouwen in de Eeuwige terug.

De Misjna, een ander joods commentaar, zegt dat de handen van Mozes geen wonder verrichtten, maar de ogen van het volk richtten op de hemel. Dat gaf hun moed, innerlijke kracht, en het vertrouwen om te overwinnen. Wat hier gebeurt vindt dus niet *buiten* ons plaats, maar *in* ons, zegt dit commentaar.

De strijd is aan het einde van dit verhaal niet definitief voorbij. Mozes zegt tot slot: Zweer met je hand op de stoel van de Eeuwige: 'Strijd voor de Eeuwige tegen Amalek, van geslacht op geslacht.'

We zien in de vertaling van deze zinnen dat de vierletternaam, JHWH in de helft is gesplitst. Alleen de eerste twee letters zijn opgeschreven: JH. Volgens Rasji, een middeleeuws commentator, is dit omdat de naam van de Eeuwige en zijn troon niet volmaakt zullen zijn

voordat de naam van Amalek geheel is weggevaagd.

De strijd tegen Amalek gaat verder in de boeken van de Profeten, in een verhaal over koning Saul. En tot slot wordt die strijd besloten in de Geschriften, in het boek Ester.

Een korte samenvatting.

Samuël geeft Saul, de eerste koning van Israël, de opdracht om Amalek te verslaan en alles waar Amalek voor staat te vernietigen.

Een proeve voor zijn koningschap.

Maar Saul laat de koning van Amalek, Agag, in leven en maakt het beste vee van Amalek buit.

Amalek wordt niet verslagen, nee Saul laat zich er zelfs mee in.

Hij wordt zelf onderdeel van Amalek,

van die levenshouding

waarin het recht van de sterkste de boventoon voert.

Het betekent het einde van zijn koningschap.

De Eeuwige trekt zijn handen van hem af.

De schurk in het Bijbelboek Ester, Haman, die het joodse volk wil uitroeien, wordt voorgesteld als een Agagiet.

Nadat Saul koning Agag in leven liet, was het de profeet Samuel, die de volgende dag met hem afrekende.

Precies in die ene nacht verwekte Agag Haman, zegt de joodse traditie.

En weer ziekte het kwaad verder en steekt ergens anders opnieuw de kop op.

In het boek Ester zal er eindelijk definitief met Amalek afgerekend worden.

Het kwaad dat voor het eerst zijn gezicht toonde in de Tora, wordt verslagen en de bevrijding wordt groots gevierd, nog altijd, met Purim.

Een hoopvol slot, een hoopvolle toekomstdroom.

Zo zal het uiteindelijk zijn. Amalek is te verslaan.

Niet verslappen.

Blijf erop vertrouwen.

Blijf erin geloven.

Dat deden ze in de Tweede Wereldoorlog ook.

‘Gedenk Amalek’, schreven mensen als graffiti op de muren.

Als teken van verzet en met het geloof

dat het kwaad opnieuw verslagen zou kunnen worden.

Er is een stem uit diezelfde tijd, die ik hier aan het woord wil laten, die van Etty Hillesum.

Ze schreef dat beroemd geworden dagboek

voordat zij door de nazi's werd vermoord in Auschwitz.

Een dagboek waarmee ze de humaniteit hoog wilde houden

en waarmee ze dwars in ging tegen alles wat dat belaagt.

Nu, 78 jaar geleden, schreef ze op donderdag 19 februari 1942 het volgende:

'Het was wel troosteloos op college vanmorgen.

En toch was het niet helemaal troosteloos.

Er was een lichtpunt.

Een kort onverwacht gesprek.

Wat is dat toch in de mens om anderen kapot te willen maken,

vroeg Jan.

Ik zeg: de mensen, ja de mensen,

maar bedenk dat je daar zelf ook onder valt.

Die rottigheid van de anderen zit ook in ons.

Ik zie geen andere oplossing dan in je eigen centrum in te keren

en daar uit te roeien al die rotheid.

Ik geloof er niet meer aan

dat we in de buitenwereld iets verbeteren kunnen,

wat we niet eerst in onszelf moeten verbeteren.

En dat lijkt me de enige les van deze oorlog.

Dat we geleerd hebben dat we het alleen in onszelf moeten zoeken

en nergens anders.

En het waren toch géén theorieën die we verkondigden.

Onze professoren zitten gevangen,

er was weer een vriend van Jan kapot gemaakt

en er was te veel om op te noemen en we zeiden tegen elkaar:

het is zo goedkoop, die wraakgevoelens.

Dat is toch heus een lichtpunt vandaag.'

Ze legt de lat hoog, Etty Hillesum.

Geen wraakgevoelens

terwijl het fascisme mensen meedogenloos uitroeit,

de anderen, de weerlozen, de zieken.

En zelfs dan in zo'n heftige tijd bij jezelf te rade gaan,

de vijand niet alleen buiten jezelf zoeken, maar ook binnenin.

Hoe doe je dat als Amalek zegeviert?

Zij probeert het.

En ze noemt haar gedachten een lichtpunt voor vandaag.

Niet voor de eeuwigheid. Voor vandaag.
Je kunt zoiets wellicht ook niet elke dag opbrengen.
Het is dag voor dag.

Ook David eindigt zijn psalm, waarin hij is gegrepen door de Filistijnen,
met licht:

omdat gij mijn ziel hebt ontrukkt aan de dood,
mijn voet voor aanstoot hebt behoed,-
om te wandelen voor het aanschijn van God,
in het licht des levens!

In het Liedboek is een lied dat hoort bij die nare donkere nacht van de
Duitse bezetting, waaraan geen einde leek te komen.

Op 9 mei 1945, net na de bevrijding,
hield de bekende theoloog Miskotte een preek in de nationale dankdienst
in de Nieuwe Kerk met de titel: 'Gods vijanden vergaan'.

Dichter Ad den Besten maakte bij de viering van veertig jaar bevrijding
een lied bij die preek.

Een lied dat ook nu, bij de viering van 75 jaar bevrijding,
niets aan actualiteit heeft verloren.

Het is een lied dat naadloos aansluit bij de thematiek van Amalek.

Bij het verslaan van het kwaad

èn bij het inzicht dat je daar zelf onderdeel vanuit kunt maken,

dat jouw eigen opmerkzaamheid kan verslappen.

De titel 'Gods vijanden vergaan' komt terug in het eerste couplet.

In het tweede klinkt dat de hongerwinter voorbij is.

Maar behalve euforie beschrijft het lied in couplet 3 en 4
de ernst van het niet herkennen van het kwaad.

O God, wat zijn wij dwaas geweest,
dat we aan de vrijheid zo gewenden,
dat wij de vijand niet herkenden,
in opstand tegen U, het meest
in eigen hart en geest.

Tot slot, in couplet 5, besluit het lied met een indringend
en oprecht gebed. Vergeef het ons!

En dan breekt in dit couplet opnieuw de lente-tijding aan
en klinkt de laatste regel

'God, laat ons niet vergaan!'

Moge het zo zijn. Amen.

Zingen: 'Nooit lichter ving de lente aan', lied 709

Mededelingen en collecte

Voorbeden

'Nooit lichter ving de lente aan
Dan toen uw hand ons volk bevrijdde.'

Dat dichtte Ad den Besten in zijn bevrijdingslied.

En wat zien we nu – in deze tijd die zo anders en onzeker is –
uit naar bevrijding,
naar genezing, naar ontspanning, en naar elkaar.

Irene Vella, een Italiaanse journaliste, vatte dit verlangen
samen in een tekst over die lente-tijding.
Zij schreef het in maart.
En ik lees, bij wijze van gebed, een door mij bewerkte versie voor.

Het was maart 2020.
Mensen werden ziek.
Straten waren leeg, winkels dicht en wij bleven thuis.

Maar de lente wist van niets.
Bloemen kwamen op.
Bomen liepen uit.
De zon bleef stralen.
De zwaluwen keerden terug.
En de hemel kleurde rood en blauw.

We volgden vol spanning het nieuws,
steeds weer,
de ziekenhuizen stroomden vol,
artsen en verpleegkundigen werkten dag en nacht,
mensen stierven,
er was angst en verdriet,

velen verloren hun inkomen, hun toekomst, hun baan.
Maar de lente wist van niets en het fluitenkruid bloeide opnieuw.

Mensen herontdekten het plezier om samen te eten,
om te schrijven en hun verbeelding de vrije loop te laten,
om te lezen en je te laten meeslepen door de fantasie.
Er waren er die een nieuwe taal leerden,
die de eenzaamheid van anderen doorbraken.

Het was het jaar waarin de wereld stil leek te staan.
Het jaar waarin niets meer vanzelfsprekend was.
Maar de lente wist van niets
en de bloemen maakten plaats voor vruchten.

Toen kwam de dag waarop er hoop gloorde,
waarop we tegen elkaar konden zeggen dat het virus had verloren.
We gingen de straat op
met tranen in onze ogen.
Eindelijk konden we pasgeboren kleinkinderen knuffelen.
Onze geliefden in verpleeghuizen bezoeken.
Het leven vieren.

Het was het moment waarop de zomer aanbrak
omdat de lente het niet wist
en was doorgegaan.
Ondanks alles.
Ondanks het virus.
Ondanks de angst.
Ondanks de dood.
En iedereen leerde
wat de kracht van het leven is.

We beamen deze hoopvolle woorden en zingen:

God van leven en licht,
maak alles nieuw.
Halleluja.

Stil gebed

We zijn stil om in eigen woorden voor God te brengen

wat ons bezighoudt.

Wij zingen:

God van leven en licht,
maak alles nieuw.
Halleluja.

Luiden van de klok en Onze Vader

Tot slot bidden we de woorden, die Jezus ons leerde.

Onze Vader
die in de hemelen zijt
uw Naam worde geheiligd,
uw koninkrijk kome
uw wil geschiede, gelijk in de hemel als ook op aarde.
Geef ons heden ons dagelijks brood,
en vergeef ons onze schulden,
zoals wij vergeven onze schuldenaren.
En leidt ons niet in verzoeking,
maar verlos ons van de boze,
want van U is het koninkrijk
en de kracht en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid. Amen.

Slotlied: 'Eens komt de grote zomer', 747: 1, 4 en 8

Zegen

Ik wil jullie Gods zegen meegeven.

Als teken van die zegen open ik mijn handen
en ik vraag jullie om in de Naam van de Eeuwige
mensen om je heen met open handen tegemoet te gaan!

De Eeuwige zegene ons en behoede ons.
De Eeuwige doe zijn aangezicht over ons lichten
en zij ons genadig.
De Eeuwige kere zijn aangezicht naar ons toe
en geve ons vrede. Amen (gezongen).

Orgelspel